

Shaping Virtual Lives: Online Identities, Representations, and Conducts. Violetta Krawczyk-Wasilewska, Theo Meder in Andy Ross (ur.). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2012, 7 konferenčnih prispevkov, 144 strani, ilustracije.

Knjiga "Shaping Virtual Lives: Online Identities, Representations, and Conducts" je zbornik izbranih prispevkov sekcije o virtualnih življenjih, ki se je odvila v okviru 10. Kongresa Mednarodne skupnosti za etnologijo in folkloristiko (SIEF). Ta je potekal aprila leta 2011 v Lizboni pod naslovom *People Make Places: Ways of Feeling the World*. Rdeča nit sekcije so bile oblike posameznikovega predstavljanja (reprezentacije) samega sebe v virtualnem/kiber (cyber) prostoru oziroma načini, kako internet oblikuje življenja posameznikov, ki v njem tvornostno ali pasivno sodelujejo. Pri teh vprašanjih gre v mednarodni folkloristiki, etnologiji, antropologiji in humanistiki nasploh za zelo aktualno ('trendovsko') raziskovalno zanimanje, zaradi česar sta tako konferenčna sekcija kot zbornik, ki je nastal iz predstavljenih referatov, ujela pravi trenutek. Zbornik z letnico 2012 je nastal pod okriljem univerzitetne založbe Univerze v Łódžu, uredili pa so ga Violetta Krawczyk-Wasilewska, Theo Meder in Andy Ross. Knjiga vsebinsko ni izrazito disciplinarno zamejeno delo, pač pa jo zaznamujeta interdisciplinarni in eklektični pristop do relativno novega raziskovalnega področja, zaradi česar bralec takoj opazi tako metodološko kot vsebinsko neobremenjenost, ki je po mojem mnenju hkrati njena dodana vrednost in točka utemeljene kritike.

Humanistika je ob splošnem prodoru interneta v vsakdanje življenje ljudi dokaj hitro prepoznala tudi njegovo vlogo pri posredovanju in utrjevanju kulturnih vzorcev. To je bilo še posebej vidno v folkloristiki, kjer so raziskovalci hitro prepoznali njegovo vlogo *pripovednega conduita*, tj. kanala prenosa najrazličnejših folklornih oblik. Šele v zadnjih nekaj letih pa so raziskovalci začeli prepoznavati tudi kreativni tvornostni potencial, ki ga virtualni svetovi predstavljajo posameznikom in skupnostim. To dejstvo je posledica razvoja tako imenovanega *interneta 2.0*, dinamičnega interakcijskega modela spletne komunikacije, ki predpostavlja, da njegovo vsebino aktivno ustvarjajo njegovi uporabniki. Ta model in njegovi rezultati so poleg interneta samega sčasoma revolucionarizirali tudi paradigmatika dojemanja kulture v celoti – socialna omrežja so dokončno izbrisala prostorsko in časovno dimenzijo komunikacije, spletni uporabniki so z uporabo avatarjev preoblikovali svoje siceršnje družbene vloge ter identiteto, komunikacija med njimi pa je podvržena posebnim neprestano prilagajajočim se pravilom in kodom.

Virtualni svetovi torej niso (več) le ena od komponent manifestacije kulture, pač pa jih lahko opazujemo kot kulturo samo zase. Zato je naloga raziskovalnega dela pri opisovanju virtualnega sveta slediti splošnim principom etnografskega dela opazovanja z udeležbo, podprtim s kontekstualnimi in performančnimi podatki. Temu so v veliki meri sledili tudi avtorji, ki so sooblikovali zbornik, kar je vidno že pri branju prvih stavkov vsakega od poglavij, kjer se dosledno pojavlja pavšalna ugotovitev, da ima virtualno v veliko pogledih močan in pomemben učinek na siceršnje človekovo življenje. Pisci posameznih prispevkov so se svojih primerov lotili fenomenološko in večinoma z uporabo kvantitativne analize. Vsi predstavljajo veliko število zbranega ilustrativnega gradiva, pridobljenega na najrazličnejših virtualnih platformah (socialna omrežja, forumi, blogi, igre in simulacije), ki so si jih izbrali glede na svoje ožje raziskovalno vprašanje. Pri nekaterih prispevkih je očitno, da so nastali kot 'stranski produkt' širših raziskav.

Najpomembnejši vsebinski element zbornika je vprašanje identitete, ki jo v virtualnem zaznamuje postmoderno preseganje omejitev. To ljudem postavlja fizično telo, družbeni položaj in sprejete norme njihove siceršnje kulturne eksistence. V prvem poglavju, z naslovom 'You have to make up your own story here: Identities in cyberspace from Twitter to Second life' Theo Meder predstavlja širok nabor reprezentacij identitete uporabnikov spletnih socialnih omrežjih skozi bogato kvantitativno analizo gradiva, ki ga je nabral med svojimi spletnimi stiki.¹ Avtor ugotavlja načine reprezentacije identitet – tu je kot vizualna reprezentacija samega sebe v virtualnem najbolj izpostavljen tako imenovani avatar – in pri tem išče vzorce, semantične pomene in rešitve ter povezave virtualnega z 'realnim' svetom identitet.

Jennifer Meta Robinson v poglavju 'Performing Self: Questions of Identity Competence in a Virtual World Point to Real Life Constructions' – po mojem mnenju metodološko najbolj tehtnem poglavju celotnega zbornika – izhaja iz teze, da so tvornostne lastnosti socialne dinamike v virtualnem svetu odsev tistih iz vsakdanjega življenja. Virtualna resničnost, ki ji sama pravi »novo-udejanjeni izum, ki ga omogoča digitalizacija« (36), je tista točka človekovega življenja, v kateri se posameznikova 'resničnost' tako poustvarja kot tudi presega. Pri vprašanjih virtualne identitete gre torej za izrazne performančne procese onkraj telesa ('disembodiment'). Avtorica te ugotovitve utemeljuje na primeru spletne platforme Second Life digitalne simulacije prostora, časa in družbenih interakcij, kjer posamezniki privzemajo nase najrazličnejše oblike identitet znotraj široke ohlapno zamejene kulture, ki ustvarja svoj jezik ter sama določa (ne)sprejemljive vedenjske in komunikacijske vzorce.

Drugo virtualno *sim* platformo v poglavju 'Rules and boundaries: The morality of Eve Online' predstavlja Óli Gneisti Sóleyjarsen. V njem se osredotoča na vprašanja etike in morale znotraj obsežne spletne igre vlog (okrajšano MMORP game) z naslovom Eve Online. Pravila te igre so zastavljena dovolj ohlapno, da igralcem omogočajo delovanje drug proti drugemu, izkoriščanje soigralcev za lastne cilje, vohunjenja za drugimi ipd., kar ustvarja zanimivo socialno in kulturno dinamiko. Ob tem avtor ugotavlja oblike formiranja zavezništov, izključevanje 'prestopnikov' ter razdela vloge, ki jih imajo za skupnost posamezna dejanja, kot je na primer kraja dobrin. Avtor ob vsem tem ugotavlja ohranjanje etičnih standardov in pravil, ki prehajajo iz realnega v virtualno.

Ohranjanje vzorcev vedenja in razmišljanja iz ne-virtualnih oblik kulture in politike je kot osrednjo misel lastnega raziskovalnega vprašanja izpostavil tudi Anders Gustafsson, ki je v poglavju 'Messages on memorial Internet' predstavil najrazličnejše oblike posredovanja (komuniciranja) čustev, izkušenj in verovanjskih konceptov v povezavi s samomori, samomorilnostjo in smrtjo nasploh, kot se to manifestira na posebej temu namenjenih spletnih straneh na Švedskem in Norveškem.

Violetta Krawczyk-Wasilewska in Andy Ross v poglavju 'Matchmaking through avatars: Social aspects of online dating' predstavljata uporabo avatarjev pri spoznavanju potencialnega partnerja na internetu. V teh kontekstih po ugotovitvah avtorjev pride v ospredje anonimnost, ki jo omogoča spletna identiteta. Povezav z realnim svetom je manj oziroma so namensko zabrisane: pri konstrukciji avatarjev v kontekstu iskanja partnerja gre najpogosteje za projekcijo lastne zaželene podobe, pri čemer uporabniki (pretirano)

¹ Ker sva z avtorjem tega prispevka t. i. 'prijatelja' na spletnem socialnem omrežju Facebook, sem se v njegovi raziskavi, ne da bi za to vedel, znašel tudi sam.

poudarjajo svoje fizične attribute in govorne sposobnosti. Oblik spletnega *datinga* (spletnih zmenkarij) je vedno več, vedno bolj priljubljena pa postaja tudi romantična simulacija (glej tudi poglavje Jennifer Robinson), kjer spletni vmesnik omogoča avatarjem uporabnikov umeščanje v najrazličnejše situacije potencialnih partnerskih interakcij realnega življenja (avatarji se lahko srečajo na pijači, sprehodijo po plaži ob sončnem zahodu in tudi spolno občujejo). Srečanje 'lastnikov' avatarjev v realnem življenju je povsem druga zgodba, saj marsikdaj do tega niti ne pride oziroma celo more priti (na primer zaradi geografske oddaljenosti). Avtorja predstavita tudi različne argumente za in proti spletnim zmenkarijam, pri čemer pa sama načelne pozicije ne zavzameta.

Maria Yelenevskaya v poglavju 'Moscow and St. Petersburg compete: Negotiating city identity on ru.net' predstavlja prostorjenje v virtualnem svetu forumov in blogov, ki ga opazuje skozi rivalstvo med največjima ruskima mestoma. To ima pisano in bogato historično dinamiko, ki se je skozi zgodovino manifestiralo v valovih, zadnjega med njimi pa lahko po besedah avtorice opazujemo na ruskih forumih. Na teh platformah vznikajo zelo različne oblike umetniške in politične komunikacije, kot so kvizi o 'pripadnosti', vizualizacije, manifestativni članki idr., ki svojo vsebino črpajo iz zgodovinske perspektive, a jo predrugačijo in prilagajajo novim kontekstom. Avtorica v vsem tem vidi (po)ustvarjanje in nadaljevanje identitete ruskih mest, poglavje v zborniku pa je, kot pove tudi sama, del širše raziskave prostorjenja skozi navedeno rivalstvo, ki jo raziskovalno zanima že več desetletij.

Zadnje poglavje v zborniku z naslovom 'Digital devotees' (digitalni verniki ali privrženci) je prispeval Robert Howard. V njem je razgrnil narativne (re)prezentacije religijskega diskurza v množičnih medijih ter kako te vplivajo na vernike in njihovo dožemanje lastnih religijskih miselnih vzorcev in praks. Pri tem je najbolj izpostavil skupnosti severnoameriških protestantskih ločin, ki uporabljajo internet kot primarno sredstvo za informacije in pogovor o tako imenovanem koncu časov, oziroma koncu sveta (apokalipsi). Avtor ugotavlja, da gre za novo obliko cerkve, kjer ni moč zaznati hierarhične strukture siceršnjih religijskih institucij, vendar pa to ne pomeni, da ni vodje. Avtor namreč ugotavlja, da so ideološki in dogmatični vodje vsi sodelujoči, pojav, ki ga sam imenuje 'ljudski' (vernacular) krščanski fundamentalizem. Gre torej za novo obliko religijskega gibanja, ki načelno zavrača potrebo po enotni religijski instituciji, kar pa v osnovi omogoča prav 'nov' vključevalen in dinamičen virtualen medij.

Pri prebiranju zbornika se zdi, da sta tako knjiga kot predhodna konferenčna sekcija bolj rezultat nekega splošnega raziskovalnega stanja, kot pa da bi to stanje šele ustvarjali. Zato zbornik označuje točko, ko je bilo v mednarodni akademski sferi virtualno dokončno sprejeto kot legitimna tema raziskovalnega zanimanja. Poglavja v vsebinskem smislu družijo paradigmatična ideja, da ima virtualni svet interneta in spletnih družbenih omrežij velik kreativni (tvornostni) potencial pri vprašanjih prostora, časa, identitete itd., že prvi pogled na seznam poglavij pa razkrije, kako široke raziskovalne možnosti odpira polje virtualnega. Številni primeri najrazličnejšega zbranega gradiva bralca mestoma kar osupnejo in vsebina poglavij je zagotovo najpomembnejši prispevek celotnega zbornika. Vendar pa ima ta pestrost tudi drugo plat. Pri raziskovalnem delu in predstavitvi zbranega gradiva je namreč vsak avtor razvil lastne tehnike zbiranja (na primer vključenost v simulacijo ali igro / pasivno opazovanje / vključevanje informatorjev ipd.) in analize podatkov, zaradi česar zbornik ni pisan le vsebinsko pač pa tudi metodološko. In če je vsebinska pestrost njegova glavna prednost, je metodološka pestrost, ki jo lahko v prvi vrsti razumemo kot

metodološko nedorečenost, zbornikova slabša stran. To se jasno pokaže, ko bralec razmišlja o uporabi modelov, predstavljenih v knjigi, za lastne raziskovalne potrebe. Avtorji po lastni presoji posredno ali neposredno ponujajo precej različnih rešitev, ki jih lahko bralec, če se tudi sam ukvarja z raziskovanjem virtualnega, sprejme, zavrne ali pa sestavi po svoje. To je sicer vznemirljivo in disciplino ohranja živo, vseeno pa sem kot strokovni bralec pogrešal splošen uredniški komentar, ki bi vse te metodološke načine, uporabljene v zborniku, kot zaključeni celoti, povzel in povezal.

Zaradi vsega naštetega menim, da zbornik ni temeljno delo v etnografiji in folkloristici, je pa dovolj zanimiv in tematsko pester, da lahko koristi vsakomur, ki ga virtualni svet sodobnih komunikacijskih in družabnih tehnologij zanima raziskovalno. Pri tem lahko še posebej nagovarja slovensko akademsko sfero, ki se je tega področja pravzaprav šele začela zavedati. Zbornik je torej najbolje brati in razumeti kot spodbudo, da te nove raziskovalne možnosti prepoznamo in privzamemo.

Ambrož Kvartič